

Mahalle Ölçeğinin Pandemi Dönemi Yerel Sağlık Hizmetlerindeki Önemi ve Belediyelerin Öncü Hizmet Örnekleri

*

Azize Serap Tunçer¹
ORCID: 0000-0001-8629-4828

Öz

Covid-19, kentleşme ve yönetim mekanizmalarında derin sorgulamalara yol açmıştır. Kent yönetimi sistematizğinde, kenti büyüme ve rant odaklı gören anlayışın ürünü büyük projeler yerine, daha erişilebilir bir kent kurmayı zorlayan bir süreç yaşanmıştır. İnsani ölçeğe yeniden dönüşü işaret eden bu yaklaşım, peşi sıra pek çok mekânsal düzenlemeyi gerektirmiştir. Bunların en önemlisi evlerine kapanan insanların “göz erişimi”nde olan mahalleleri ile yeniden buluşmaları; “mahallenin toplumsal saydamlığı”nın hem korku hem de seyir amacıyla kabulü olmuştur. Türkiye’de ve dünyada, belediyeler bu süreçte, pek çok yenilikçi ve öncü kentsel sağlık ve sosyal destek uygulamaları gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada konuya ilişkin tarihsel bağlam, bugünün ortamı ve en önemlisi salgın koşullarında mahalli hizmet, mahalle birimi, mahallelilik hali, Covid-19 dönemi belediye uygulama örnekleri üzerinden ele alınmaktadır. Örnek belediyelerin seçimi tesadüfi yöntemle yapılmış, ancak metropol kent belediyelerinden il ve ilçe belediyelerine, her düzey belediyeden öncü örnekler, makale sayfa sınırı dahilinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mahalle, pandemi, belediye, sağlık, destek, kent hakkı, erişilebilirlik.

¹ Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, E-mail: serap@seraptuncer.com

The Importance of The Neighborhood Scale in Local Health Services During the Pandemic and Leading Examples of Municipalities

*

Azize Serap Tunçer²
ORCID: 0000-0001-8629-4828

Abstract

Covid 19 has led to deep inquiries in urbanization management mechanisms. In the city management systematic, there has been a process that compels the establishment of a more accessible city instead of large projects, which are the products of the understanding that sees the city as growth and rent-oriented. This approach, which marks a return to the human scale, necessitated many spatial arrangements. The most important of these is the reunion of people who have been locked in their homes with their neighborhoods that are within “eye reach”; “Social transparency of the neighborhood” has been accepted for both fear and viewing purposes. In Turkey and in the world, municipalities have implemented many innovative and pioneering urban health and social support practices in this process. In this study, the historical context on the subject, today’s environment and most importantly, local service, neighborhood unit, neighborhood status, Covid-19 period municipality application examples are discussed. The selection of sample municipalities was made by random method, but pioneering examples from metropolitan city municipalities to provincial and district municipalities, from municipalities at every level, were tried to be evaluated within the article page limit.

Keywords: *Neighborhood, pandemic, municipality, health, support, right to the city, accessibility.*

² Prof. Dr., Çankırı Karatekin University, E-mail: serap@seraptuncer.com

Giriş

Covid-19, kentli insanların sağlıklı yaşam algılarında, çalışma ve sosyal iletişim koşullarında ve özellikle kentleşme yönetim mekanizmalarında derin sorgulamalara yol açmıştır. Özellikle küresel tüketim toplumuna dönüşen geniş bir kuşağın, tarihte salgınlar olgusunu öğrenmek zorunda kalması ve dünyanın dinamizminin hala ve ilk koşulunun sağlık olduğunun anımsanması sarsıcı etki yaratmıştır. Ölümün bu denli eşitlikçi ve “burnumuzun dibinde” olması gerçeği aidiyetlerimizi ve dayanışmacı yönlerimizi yeniden açığa çıkartmıştır.

Hız çağının yerden bağımsız ilişki ağları da sonuçta her bağın bir somut yer ve nesneye bağlı olduğu gerçeğine toslamışlardır. Hareketlilik üzerine kurulu yaşamlar, ani bir şekilde sabit ve yerel mekânlara sıkışmak zorunda kalmıştır. Mahal ile kurulan bu somut ilişkiler, en temel düzeydeki hizmet gereksinimlerinin önemini olduğunu ortaya koymuş, neredeyse kanıksanmışlıkla görünürlükten çıkan, su ve temizlik gibi temel sağlık hizmetlerinin yaşamsal değeri keskin şekilde anımsanmıştır.

Yerel yönetimler, bütün bu koşulların yarattığı yeni kahramanlar olarak, sağlık hizmetlerini tüm diğer hizmet alanlarının önüne almışlardır. Giderek liberalleşen dünyanın bireyci insan modeli ise dayanışmacı özünü anımsamak durumunda kalmıştır. Aidiyet bağlarına dair bu sorgulama kentlinin, yeniden içine sıkıştığı yerel bağlarına ve en yakınına mahallesine bakmasını gerektirmiştir. Mahallenin sokağa çıkma yasağı ile evine mahkum edilen yaşlı ve diğer muhtaç üyelerine destek olma yükümlülüğü hem kendi insani varoluş değerlerini hem de diğer yerel bağların değerini öğretmiştir.

Konut ve içinde yer aldığı mahallenin, bir örgütlülük ölçüğü olarak bu şekilde açığa çıkması önemlidir. Yerel yönetimlerin bu süreçte “yerinde” hizmetlerine ağırlık vermeleri de bu ölçüğün bir yönetim ve katılım birimi olarak önemli olduğunu onaylamıştır. Diğer yandan salgının hızı ve yıkıcı etkisi hem tüm insanları hem de en önemli yönetim kademesi haline gelen yerel yönetimleri yeni, özgün ve etkin yöntemlere itmiştir. Bu çalışmada konuya ilişkin tarihsel bağlam, bugünün ortamı ve en önemlisi salgın koşullarında mahalli hizmet, mahalle birimi, mahallelilik hali, Covid-19 dönemi belediye uygulama örnekleri üzerinden ele alınmaktadır.

Herkes Kendi Evine ve Mahallesine

Değişim öylesine çok boyutlu olmuştur ki, Berman’a göre (1982: 210), Haussmann’ın, tenekelerden kurulu mahalleleri yıkmasıyla, kent yoksullarının

içe dönük yaşam ortamlarının da yıkılması ve kente yayılmalarını sağlayan süreç, Covid-19'la birlikte sadece yoksulların değil, zenginlerin de mahallesine kovalandığı bir aşamaya tersinmiştir. Daha önce ev, işyeri, hafta sonu tatilleri ekseninde mahalleye hiç değmeden yaşanabilen kent yaşamı, ister istemez bina, bahçe, site, mahalle çemberinde kalmıştır. Ancak hem zengin hem yoksul her iki kesimin, birbirinden çok farklı olsa da kendi mahalleleri ile ilişki türlerinde de radikal bir dönüşüm yaşanmıştır.

Göz Erişimi

Kentleşmenin günümüzde, doğal nitelikteki insani ilişkilerin, yapay ilişkilere dönüşmesini simgelediği (Bookchin, 1999: 283) görüşünü doğrulayarak yaşanan modern mahallelerde, önceden varolan ilişkisizlik, virüs korkusuyla bilinçli mesafe boyutu kazanmıştır. Buna karşın aynı mekanda sıkıştırılmış olmanın yarattığı zorunlu ilişkiler de ortaya çıkmıştır. Evlerine kapanan insanların “göz erişimi”nde olan mahalleleri (Vincent, 2016: 16) ile yeniden buluşmaları; “mahallenin toplumsal saydamlığı”nın hem korku hem de seyir amacıyla kabulü olmuştur. Benjamin’in, (2017: 38) ifadesiyle: “içmekân özel birey için evren demektir ve salonu dünya sahnesine bakan bir locadır” metaforu, somut gerçeklik haline gelmiştir. Çağdaş insan, günün önemli bir kısmını dijital dünyada gezinerek geçirse de en azından bir bölümünde bu locadan mahalleye bakış atmak durumunda kalmıştır.

Pandemi dönemi mahalle kültüründe yaşanan bu gözleme, gözetleme olgusu bir ikircikli durum yaratmıştır. Mahalleli üzerinde bir yandan hep beraber kapatılmışlık duygusunu aşmada başkalarını izleyerek oyalanma şeklinde ortaklaştırıcı bir işlev görmüş; diğer yandan da komşulardaki olası hastalık belirtilerinin izlenmesi ile mesafe kurucu bir rol oynamıştır.

İtalya’da başlayan ve Türkiye’de de birçok kente yayılan balkon konserleri mahallelilere moral motivasyon desteği sağlamıştır.

Resim 1. İzmir’de bir grubun Covid-19 dönemi balkon konseri (Kaynak: Evrensel, 2020).

Mahallenin, “aileden kamuya öğretici bir geçiş rolü üstlenen sıcak kamu alanı” (Aktaş, 2015: 37) olarak tanımlanmasındaki “aşinalık” duygusuna yapılan vurgu, bu süreçte kısmen de “hastalığın izlenmesi” şeklini almış; etraftaki dairelerden gelen öksürük vb. seslerin izlenmesine, cep telefonlarına indirilen teknolojik programlarla yakınlarda hasta olup olmadığının araştırılmasına dönüşmüştür.

Resim 2. HES uygulaması ile sağlık kontrolü (Kaynak: Habertürk, 2020).

Dışarıdan Mahrum

Diğer tarafta ise sorun daha farklı yaşanmıştır. Certeau, Giard ve Mayol’a (2009: 34-35) göre mahalle, kişisel bir uzam olan konut içindeki mahremiyet alanıyla, bilinmeyenlikle dolu bir toplumsallığa açılan kent arasındaki sürekliliği ve kopmayı içeren bir pratik düzendir... Bundan dolayı mahalle, konutun genişlemesiyle oluşan bir alandır. Bu nedenle premodern mahallelerin büyük kısmında, sokakta yaşanan günlük yaşam etkinliklerinin konut içlerine taşınması buradaki canlı yaşamı sekteye uğratmıştır.

Özellikle bulup buluşturmayla edinilen her türlü yapı malzemesiyle, neredeyse “kendiliğinden” inşa edilen gecekondu tarzı yapılarda bu aradalık hali, hem komşularla “içli dışlı” yürütülen ilişkilere izin veren yapı tarzları; her biçimde olabilen eklentiler; sağlıksız iç mekanlar nedeniyle dışarıya taşırılan oturma grupları, açık havada yürütülen ev işleri ve gündelik iş alışkanlıkları nedeniyle, “dışarıyla içerisi arasında gezinen eşyalar”dan oluşan bu yaşamın (Ekinci, 2009: 111) “eve sığması”, son derece güç olmuştur.

Belediyeler, pandemi döneminde özellikle duygusal dirençlilik açısından önem kazanan bu göz erişimini desteklemek için fotoğraf yarışmaları düzenlemişlerdir³.

Resim 3. İstanbul Büyükşehir Belediyesi “İçeriden Dışarı” yarışması (Kaynak: İBB, 2020).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, kalabalık nüfusu evde tutmayı ve İstanbulluların evde daha fazla zaman geçirmelerini sağlamak için fotoğraf yarışması düzenleyen belediyelerdendir. “İçeriden Dışarı” ismiyle organize edilen yarışma, evden çekilen ve dış dünyaya ait izler taşıyan kareler arasında yapılmıştır. İçerisini evin, dışarısını ise mahallenin temsil ettiği yarışmada, dereceye giren fotoğrafların sahipleri bisiklet ve tiyatro bileti ile ödüllendirilmiştir. Yarışmada amaç sosyal izolasyona teşvikti. Birçok belediye benzer uygulama yapmıştır.

³ Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde yer alan pandemi dönemi belediyelerin uygulama örneklerinin daha geniş ve ayrıntılı bir seçkisi için, yazarın şu çalışmasına başvurulabilir: (Tunçer, 2021).

Resim 4. Tuzla Belediyesi'nden 'Evdeki Kare' Fotoğraf Yarışması.
(Kaynak: İstanbul Gündemi, 2020).

Mahallede Karantina Var

Osmanlı kentlerindeki mahallelerin, fiziksel olarak tanımlanmış birimler olmaktan çok, toplumsal birimler olma yönleriyle öne çıktıkları belirtilir (Kılıçbay, 1996: 72). Jacobs'un "eski mahallelerdeki toplumsal ağların kamu güvenliğini sağlama özelliğine" (Fukuyama, 2009: 38, 48) bir vurgu olarak getirdiği "sosyal sermaye" kavramına uygun şekilde örgütlenen bu mahalleler, zaman içinde değişim göstermişlerdir. Günümüzün mahallelerinin sınırları daha geçirengindir ve farklı topluluklardan oluşabilen bir mahallede, bazılarının bağları ancak arka sokağa kadar uzanırken, bazılarının ise dünya çapında olabilmektedir (Bauman, 2010: 163). Pandemi sürecinin konuksuz ayları, bu bağlantı renklilik ve farklılıklarını silmiş, sadece sakinlerden oluşan bir sabit mahalle portresi çizmiştir.

Bu portreyi oluşturan mahallelerin sınırları da önem kazanmıştır. Tarihteki mahalleye geri döndüğümüzde, fizik yapıları açısından, Osmanlı'nın ve İslam kentleri imgesinin bir parçası olan dış surlar ve iç kalede: merkezini şehrin büyük camisi ile hükümet konağının oluşturduğu bir iç şehir ve pazar ve mahallelerden oluşan dış şehir modelinde, "kendine yeterli, bazen duvarlarla çevrili mahalleler" (Kuban, 2017: 184) görülür. Pandemi sürecinde Osmanlı'nın bu mahalle yapısını anımsatacak şekilde uygulanan mahalle karantinaları, metaforik duvarlarla çevrili mahalleler oluşturarak, günümüz mahallelilerini, olumsuz bir sürecin ortak paylaşımcıları haline getirmiştir.

Yemek ve gıda servisleri

Resim 5. Hollanda Hükümeti Karantina Broşürü çevirisi. (Kaynak: Government.nl, 2021).

Karantina altındaki mahallelere belediyelerce yemek servisleri yapılmış, bu servislerde öğrencilerden ve gençlerden oluşan dayanışma ağları ile alışveriş hizmetleri gerçekleştirilmiş, gıda yardımları sürdürülmüştür. **Hollanda** hükümeti tarafından hazırlanan bilgi broşürü ile evde karantinada kalan kişilerin, öncelikle yakın çevrelerine yönlendirildikleri, böylece mahallelilik ve komşuluk ruhuna atıf yapıldığı, daha sonra belediye gibi resmi kurumların da ulaşım bilgilerinin verildiği görülmektedir. Broşür, “Çevrenizde alışverişinizi yapacak kimse yok mu? Çevrenizdekilerden (örneğin yakınınızdaki tanıdık veya aileden) yardım istemekten çekinmeyin.” gibi ifadeleri ile bu konuda kişileri cesaretlendirmektedir. Ayrıca karantinadaki kişilerin alışveriş gereksinimi, çocukların bakımevine ulaştırılmaları, gelir desteği programları, evde bakım ve destek, internet ve bilgisayar talebi gibi hemen her tür ihtiyaçları için belediyeye başvurabilecekleri belirtilirken, sıcak ev yemekleri gereksinimi ise malzemeleri ödenmek koşuluyla, sıcak ev yemekleri yapan en yakın mahalle ve semtteki gönüllü kuruluşlar tarafından yapıp teslim edilmiştir. (Government.nl, 2021). Mahalle halkının dayanışmacı ve katılımcı tavırlarının güzel örneklerinden biri olan bu örgütlenme, birçok başka yerde de oluşmuştur.

Türkiye’de de **Bursa Nilüfer Kent Konseyi**, Mahalle Komiteleri iş birliğiyle koronavirüs salgınıyla mücadele döneminde zorda kalan vatandaşların ihtiyaçlarına destek olmak için “Dayanışma Marketi”ni hayata geçirmiştir (Nilüfer.bel, 2020).

Resim 6. Kocaeli Belediyesi 'Akıllı Rota Planlayıcı' uygulaması
(Kaynak: Kocaeli.bel., 2020).

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin hijyen ve gıda malzemeleri içeren kolilerinin dağıtımları ise Kılavuz Gençlik bünyesinde çalışan genç gönüllülerin desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Kılavuz Gençlik Yazılım Geliştirme birimi tarafından geliştirilen 'Akıllı Rota Planlayıcı' uygulaması ise gençlerin, adresleri bulmalarını kolaylaştırarak, ihtiyaç sahiplerine hızlı erişimi mümkün kılmıştır (Kocaeli.bel, 2020).

Mahallede Hijyen

Resim 7. Ankara Yenimahalle Belediyesi dronla ilaçlama çalışması
(Kaynak: Hürriyet Haber, 2020).

Mahallelerdeki çöp konteynerleri, okul, cami, sokaklar, otobüs ve metro durakları, toplu taşıma araçları, taksilerde ilaçlama ve dezenfekte çalışmaları aralıksız sürdürülmüştür. **Ankara Yenimahalle** ve **İzmir Çiğli** Belediyesi'nde ise öncü bir uygulama olarak dronlar, dezenfeksiyon işlemleri için kullanılmıştır (Yenimahalle.bel, 2020; egetelgraf, 2020). Teknolojinin kamu yönetimi hizmetine girmesinde, uzak mahalle kavramını görece ortadan kaldıran uygulamanın en dikkat çekici örneği ise **İtalya'da Messina** Belediye Başkanı'nın sokağa çıkma yasağını delen gençleri drone ile kovaladığı video olmuş, video izlenme rekorları kırmıştır (Euronews, 2020a; Youtube, 2020).

Kenti mahalle ölçeğinde görmek

Kent yönetimi sistematüğinde, mahalle dernekleri gibi kullanım değerini kabul eden gruplara karşı, değişim değeri odaklı yatırımcının baskın gücüyle şekillenen büyüme koalisyonu teorilerinin keskin şekilde hakim ve yaygın olduğu dönem (John, 2017:43; Harding, 2017: 74); pandemi ile sert bir darbe almıştır. İssiz köprü ve otobanlar, boşaltılmışlığın çıplaklığında işgalcilikleri açığa çıkan bulvarlar, "erişim" ölçeğinin küçülmesiyle sorgulamanın merkezine oturmuşlardır. Mahalle ölçeği, bulvarlara otobanlara karşı, sokağı savunmaktır. Jacobs (2022: 13, 15, 24) sokakları ve parkları, "şehirlerin başka niteliklerinin ipuçları ve anahtarlarıyla dolup taşıkları" için "açık ortada olan değerli şeyler" olarak niteler. Özellikle sokağın "farklı kullanımlarının yeni ve incelikli karışımları başarıyla gerçekleştirilmişse", şehirlerin "samimi ve kendiliğinden hayatının" yaşatılmasıyla birçok kültürel zenginlik korunur. Lefebvre (2010: 327) de "sokağın ilginçliğini yitirmesinin, gündelik hayatın da önemini yitirmesine yol açacağını" ve "çatlayana dek arabalarla dolması" ve sadece "sinyal sistemlerine indirgenmesi"nin şehri yok edeceği görüşüyle bu anlayışı desteklemektedir.

Pandemi dönemi orta ölçek kentlerin "kalabalıktan uzakta, mahallelilik duygusunu yaşatan, kötü olasılıklarda erişilebilirliğin avantajlarını sunan kentler" olmaları yanı sıra sosyal bağların daha güçlü olması da "toplumsal dirençlilik olarak ifade edilebilecek bir avantajı taşıdıklarını göstermiştir (Tunçer, 2022: 58).

15 Dakikada Mahalleden Merkeze

Erişimin sadece "ulaşım" kavramına dayandığı bir "motorize modernizm" yaklaşımından, "insani" ölçeğe yeniden dönüş, peşisıra pek çok

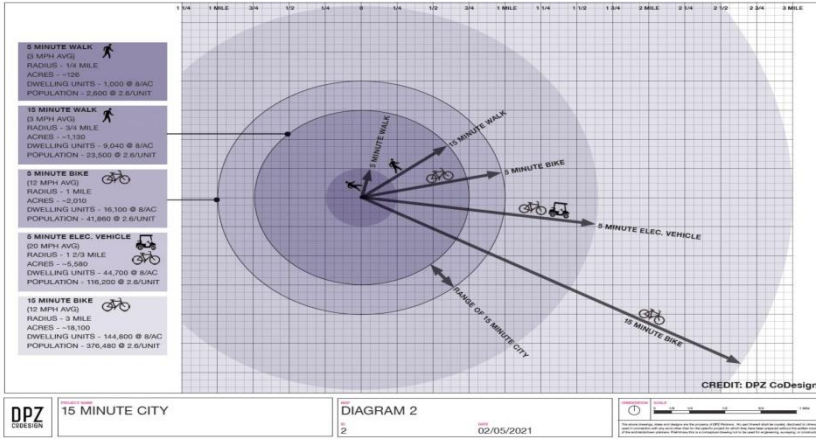
mekânsal düzenlemeyi gerektirmiştir. Simmel (2009: 325), kentin büyümesini, servetin artmasını benzetir. Ona göre, “belli bir sınır aşıldığında” kent, “geometrik olarak genişler. “Şehirden sarkan her iplikten, adeta kendi kendilerine yeni iplikler çıkması” metaforunun açıkladığı üzere, “toprak rantı da kendiliğinden büyür”. Bu geometrik büyümenin zararları pandemi döneminde açıkça görülmüştür.

Resim 8. Metropol kent özel araç sahipliği yoğunluğu (Kaynak: Gaste 24, 2021).

Özellikle büyüyen kentlerin giderek uzaklaşan “yatakhane mahalleleri” (Laborit, 1990: 140), süreçten yoğun şekilde etkilenmiştir. Kamu araçlarının riskli hale gelmesi ve yolcu sayısındaki düşüş nedeniyle otobüs sefer sayılarının azaltılması, dolmuşların ise uzak mesafe az yolcuyla karşılaşmalarında, uzak mahallelere erişim daha da güçleşmiştir. Özel araç sahipliğinin de düşük olduğu, merkeze uzak bu mahallelerde yaşamanın güçlüğü, bir kez daha açığa çıkmıştır.

Bütün bu nedenlerle, yürümenin ya da bisiklete binmenin hem beden güçlendirici hem mesafe sağlayıcı işlevini ve böylece de dolaylı yoldan “mahalle” ve “semt” olgularını öne çıkaran; bu merkezlerin yeniden işlevlendirilerek canlandırılmasını amaçlayan düzenlemeler gündeme alınmıştır (Koca ve Tural, 2021: 373).

Resim 9. Paris için 15 dakikalık şehir planı (Kaynak: CNU, 2021).

Bu çabaların en önemli sloganı, “15 Dakikalık Şehir” olmuştur. Kentlerde büyük AVM modellerinin hem alışveriş hem de sosyalleşme mekanları olarak kurulmasının yarattığı trafik baskısı yerine bu işlevin mahalle/semte ölçeğine aktarılması ile 15 dakikalık kent modeli yaratılması; ilköğretimde de “yürüyerek okula gitme” modelinin seçilmesi gibi uygulamalar önerilmiştir. Paris’in başı çektiği bu uygulama, yürüme ve bisiklet modelleri ile detaylandırılmıştır (CNU, 2021).

Şehirlerde yaşamak için altı ana kentsel aktivite olan: yaşamak, çalışmak, tedarik etmek, eğitim, sağlık ve eğlenmek için gerekli mekanların, yürürek veya bisikletle 15 dakika içinde ulaşılabilirliğini hedefleyen proje, Parislilere yeni bir yaşam anlayışı önermektedir. Bu süreçte azaltılması beklenen araç sayısına bağlı olarak açığa çıkacağı düşünülen 60.000 park yerinin de Parislilerin gereksinim duydukları herhangi bir alana, hizmete veya özelliğe nasıl dönüştürüleceği konusunda fikirler toplanmıştır (Eurocities, 2020).

Büyük AVM modelleri yerine mahalle/semte ölçeğinde alışveriş ve sosyalleşme mekanlarının yayılması; mahalle sokağının tekrar canlandırılması (Aktaş, 2015: 85) önerileri, esasen kaliteli bir kent yaşamı için pandemi öncesinde de talep edilen hususlardır. Daha Osmanlı döneminde, 1868’de devrin Milli Eğitim Bakanı Saffet Paşa’nın büyük çabaları ile imzalanan Maarif-i Umumiyye Nizamnamesinde, her mahalle veya köyde bir, gerekirse iki mahalle veya köyde bir sıbyan mektebi yaptırılması hedefi (Doğramacı, 1989: 20); günümüz kadınlarının her mahalleye bir kreş, gündüz bakım evi hizmetleri talebi (Şenesen vd, 2017: 9) gibi hususlar, hem kent merkezlerindeki yükü azaltan hem de kadınların iş ve ev çalışmalarını kolaylaştıracak uygulamalardır. Dahası bu önlemler alındıkça, kent yaşamının da motorize

olmaktan çıkarak daha canlı bir tablo sergileyeceği ve gerçek kenttaşlık ruhunu yaratacağı açıktır.

Erişilebilir Yeşil Alan, Mahalle Parkları, Spor Olanakları

Resim 10. Seul Kenti Covid-19 Sonrası park yarışması önerileri (Kaynak: Archdaily, 2020).

Covid-19 dönemi, kentsel park ve yeşil alanların hem varlığını, hem erişilebilirliğini, hem de kentsel düzlemde eşit dağılım durumunu da sorgulatmıştır (Ensarioğlu, 2021: 31). Bu alanların kullanımında sosyal mesafenin korunması için de çizimler gerçekleştirilmiş; yeni tasarım arayışlarına girilmiştir.

Kısa süreli sokağa çıkma izinleri döneminde, mahallelerin sahip olduğu kentsel donatı alanları ve kent mobilyaları, açık hava spor aletlerinin varlığı ve sayısı da önemli olmuştur. Spor olanaklarını kadınlar için Hanımlar Lokali, erkekler için de Halı Saha olanağı olarak anlayan (Sancar, 2008: 67) kapalı mekan spor anlayışının devre dışı kaldığı dönemde, belediyeler evde sporu destekleyen yayın saatleri gerçekleştirmiştir (Mersin.bel., 2020).

Resim 11. Pandemi dönemi evde egzersiz (Kaynak: TRT Haber, 2020).

Zengin fakir herkesin evinde bir “çalışma odası” düzenlemesini gerektiren sürece, “gözetleme”yi de bu odalardaki kameralar dolayısıyla en mahremimize, evimizin içine, yatağımızın yanına kadar davet etmiştir. Evlerde en az bir mekanın çalışma odası olarak düzenlenmesi ya da daha genel olarak hemen her odanın hem özel hem kamusal işlevle donanmasında, belediye hizmetleri de dahil pek çok hizmetin dijital ortama taşınması ve bilgisayar kullanımının daha da yaygınlaşmasının rolü olmuştur.

Ancak kabul etmek gerekir ki, doğrudan iletişimin kaldırıldığı ve iletişimin hemen tümüyle dijital platformlara taşındığı dönemde, bu konuda yerel yönetim destekleri kısıtlı kalmıştır. **Diyarbakır** Büyükşehir Belediyesi evde kalmayı motive eden şiir, fotoğraf ve resim yarışmasını kazanan 20 yaş altındakilere laptop, 65 yaş üstündekilere altın ve tüm katılımcılara kitap göndermiştir (Diyarbakır.bel, 2020). İspanya’da ise durum belirgin biçimde tersine işlemiş, işlemlerin çoğunun dijital platformlara taşınması karşısında, **Barselona’da** teknoloji kullanım alışkanlığı ve olanakları yetersiz yaşlı bireylere, belli uygulamaların yüklendiği tabletlerin verilmesi ve internet desteği sağlanması gibi katkılar sunulmuştur. Bunun yanı sıra, tele-bakım servislerinin (Tele-care service) kapasitesi de arttırılmıştır (Enstitü İstanbul COVID19 Araştırmaları, 2020).

Merkezi hükümetin uzaktan eğitim uygulamalarına paralel olarak lisele-re giriş (LGS) ile üniversiteye hazırlık (YKS) sınavları için uzaktan eğitim planlayan ve kendi yazılımını geliştirerek internet üzerinden eğitimlerini sürdüren **Kayseri** Büyükşehir Belediyesi, 20 öğretmenle bin 200 öğrenciyeye eğitim olanağı sunmuştur (Kayseri.bel, 2020). **Ankara** Büyükşehir Belediyesi ise parklarda sunulan ücretsiz internet (wi-fi) hizmetini geçici olarak durdurmak ve böylece topluluk oluşumlarının önüne geçmek yolunu seçmiştir (Ankara.bel, 2020).

Mahalleden Siyasete Katılım

Son olarak, salgın döneminde dayanışmacı, kimlik oluşturucu ve hizmet birimi olarak öne çıkan rolleriyle değindiğimiz mahallenin, bu katılımcı rollerine ek olarak siyasal katılım açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Öncelikle mahallenin, halkın kolektif tasavvurlarını temsil eden ve davranış farklarını yaratmada önemli bir rol oynayan bir birim olduğu kabul edildiğinde (Yörük, 2012: 86), canlılığının korunmasının önemi de ortaya çıkar.

Çalışma içerisinde Osmanlı dönemi mahalle sistematığına olan değinmeler, bir yönetim birimi olarak mahalle modelinin nostaljisi ve benzer modellerle yeniden canlandırılması talebi değil, kentin fiziksel çekirdeği ve önemli bir sivil katılım birimi olduğunun vurgulanması nedeniyledir⁴. Tanpınar'ın (2011: 130-131), "eski İstanbul'da kaybolan şeylerden biri de mahalle idi, yalnız şehrin şurasına burasına dağılmış eski, fakir mahalleliler kaldı" hayıflanması bir vakıa olsa da bu fiziksel birimin hala önemli bir demokratik ölçek olduğu açıktır.

Avrupa'da kralların kasabalar ve kentler üzerinde hükümranlık kurma çabalarına karşı gelişen kent kasaba ve mahalle direnişlerinde, İngiliz devriminde, çiftçilerin Amerikan Devrimi'nin arifesindeki hamlelerinde, Büyük Devrim sırasında Paris'de ve diğer Fransız kentlerinde kurulan mahalle meclislerinde çekirdek ölçek olan mahalle, kent tarihi içinde her zaman önemli yere sahip olmuştur (Bookchin, 1989: 93-94, 146).

Bu canlı çekirdeğin günümüzde de kimi kentsel dönüşüm uygulamalarında direniş birimleri olarak etkisi görülmektedir. Sosyal mekânların, komşuluk ilişkilerinin, gündelik yaşam pratiklerinin rahatlıkla inşa edildiği alanlar olarak mahallerin son dönemde kentsel dönüşümle ortadan kaldırılması, bu birimlerdeki dayanışma ilişkilerini darmadağın ederek böylece varsa muhalefetlerini de kırmaya yaramaktadır (Baysal, 2015). Dolayısıyla bir yandan bu yokoluşu hızlandıran politikalar güderken, diğer yandan mahalle güzellemeleri yapmak en hafif ifadeyle samimiyetsizliktir.

Bu tür dönüşüm projelerini, "tam bir yavanlık ve tekdüzelik kuyuları olan; şehir hayatının neşe ve canlılığını içeri sızdırmayan", "hiçbir yerden hiçbir yere gitmeyen, dolayısıyla kimsenin kullanmadığı gezinti yolları inşa eden ve büyük şehirlerin bağırsaklarını deşen otoyollar" yaratan uygulamalar olarak yaftalayan Jacobs (2022: 24), "şehrin yeniden inşası böyle olmaz; buna şehrin talan edilmesi denir" diyerek itiraz etmektedir.

Öte yandan bir sivil toplum birimi olarak mahallenin örgütlü bir birim olarak önemi açıktır. Bu tür mahalle örgütlenmeleri, kentsel sistemdeki daha büyük çatışmaları en aza indirmede önemli bir rol oynar (Harvey, 2006: 80). Ancak bir takım yerel direnişler ve mahalle bağlı örgütlenmeler, politik eylem için mükemmel tabanlar oluştursalar da "kendi başlarına köklü tarihsel değişimin yükünü omuzlayamazlar" (Harvey, 2010: 337).

⁴ Selçuklular döneminde mahallelerin kendi seçtikleri temsilci olan "iğdiş"den, Osmanlı yönetiminde başlangıçta "mahalle kethüdası"na geçiş ve onun da yerini imamın alması şeklindeki yönetsel sürecin, demokratik bir seyrin tersini gösterdiği açıktır. II. Mahmut döneminde 1829'da İstanbul mahallerinde muhtarlık örgütü kurulmuş ise de muhtara imamın kefil olması uygulaması sürdüğünden yeni bir durum yoktur. Ancak Tanzimat'la birlikte bu konuda düzenleme yapılmıştır (Çadırcı, 2011: 51-64).

Ek olarak, sokağını, mahallesini ve giderek memleketini daha yaşanılır bir yer haline getirmek isteyen kimselerin, kendi hayat koşullarını sorgulamaları ve bu hayat koşullarının çerçevesini belirleyen daha kapsamlı ve uzak unsurlar arasındaki bağ konusundaki farkındalıkları da önemlidir (Ginsborg, 2010: 16). Bu, çok bilinir olmasına karşın, kolaylıkla duyumsanabilir olmayan gerçek, pandemi döneminde oldukça keskin bir şekilde algılanmıştır.

Türkiye ölçeğinde bakıldığında ise “mahalle ölçütü”ne dair tüm olumsuzlamaların, 6360 sayılı kamuoyunda “Bütünşehir Yasası” olarak bilinen yasayla oluşan ölçekte hükümsüzleştiğini belirtmek gerekmektedir. Kentin “ilçe” ölçeğini “mahalle” olarak tanımlamakla, mahalle kavramına dair söylenen tüm önermeler geçersizleştirilmiştir. Mahalle yönetiminin ise sadece muhtarların muhbirleştirildiği bir sistemle ifade edilebilecek olan çerçeveden çok daha farklı bir kuramsal çerçevesi bulunmaktadır.

Resim 13. Helvetas Kosova Projesi (Kaynak: Youtube, 2022).

Pandemi döneminde siyasal katılımı mahallenin rolü neydi diye araştırıldığında, ilk çarpıcı örnek Kosova olmuştur. Dijital uygulamaların pandemi sürecinde vatandaş üzerinde otoriterleşmeyi artırmak için kullanılması (Tunçer, 2020: 34-56) durumlarının tersine, Kosova’da demokratik katılımı sağlamak yönünde kullanılmıştır. Esasen Kosova, Covid 19 sürecini ilginç şekilde deneyimlemiştir. Salgının yayılması, Ekim 2019’daki seçimlerin ardından yalnızca 52 gün iktidarda kalan Albin Kurti hükümetinin de düşmesine neden olmuştur. Bu durum, bundan sonra ne olacağına dair belirsizliği ve siyasi krizi derinleştirmiştir; Bakanlığın aldığı bazı kararlara belediyeler tarafından itiraz edilmiştir. Kosova Belediyeler Birliği (AKM), belediyelerin görev ve yetkilerini yerine getirmek için lobi faaliyetlerinde oldukça aktif

davranmıştır. Kosova'daki Yerel Yönetim ve Belediye Desteği (DEMOS) projesi, belediyelerin süreçte ilerlemesini desteklemede ve çevrimiçi platformlar aracılığıyla vatandaş katılımını teşvik etmede rol oynamıştır. Belediyelerin DEMOS projesi tarafından sağlanan belediye hibesine hak kazanabilmesi için bir performans sistemine bağlanan hibe, belediyelerin yerel yönetim, yönetim ve şeffaflık ve bütünlük olmak üzere üç ana öncelik altında yer alan projeleri üstlenmeleri koşuluna bağlanmıştır (Helvetas, 2020).

Resim 14. Covid-19 süresince camilerde her ezan öncesi okunan selâlar
(Kaynak: 16 Haber, 2020).

Türkiye’de merkezi yönetim yerel yönetim hizmet çatışmasının salgının önceliklerini dışlayan ilk günlerinden sonra taşlar yerine oturmuş ve yerel yönetimler etkin şekilde sürece dahil olmuşlardır. Dayanışmacı ağlar katılımcı sürecin belirgin ortakları olmuş ancak acil gereksinimler diğer konuların önüne geçmiştir. Tüm mahallelerde camilerden okunan selalarla kamuyu yönlendirme çalışmaları sonra sessizce kesilmiş ve tüm dünyayla birlikte aşı bekleyişine girilmiştir. Bu süreçte belediyeler mahalle camilerinde dezenfeksiyon çalışmaları, tek kullanımlık seccadeler gibi hizmetler vermişlerdir (Marmaragazetesi, 2020).

Resim 15. Edirne belediyesi tek kullanımlık seccade dağıtımı (Edirne.bel., 2020).

Özetle, tüm dünyada, politik kalkışmaları baskılayabilmek ve yerel halk direnişlerine etkin müdahale amacıyla genişletilmiş ve kameralarla donatılmış kentsel iktidar mekânları, yeni düşmanın damlacık ölçeği karşısında açıkça afallamıştır. Sağlık politikalarının önemi bir kez daha açığa çıkmış, sağlıklı kent nosyonunun mutlaka belediyelerin öncelikleri arasında olması, politik yarışların büyük projeler üzerinden değil, daha sağlıklı, küçük ölçekli ve katılımcı olması gerektiği, “sağlıklı kent” (Tunçer, 2006) nosyonunun her zamankinden daha önemli olduğu anlaşılmıştır.

Sonuç

Pandemi dönemi mahalle ölçeğinin nasıl bir önem taşıdığı ve yerel sağlık hizmetlerinde ne tür öncü hizmet örnekleri görüldüğüne ilişkin bu çalışma, pandeminin hayatımızın pek çok alanında olduğu gibi mahalle düzeyinde de bazı konuların altını kalınca çizdiğini göstermektedir. Her ne kadar süreç sonunda, ilk günlerin beklentisini karşılayacak kadar radikal değişimler gerçekleşmemiş ise de niteliksel bir anlayış değişiminin açığa çıkması da kaçınılmaz olmuştur.

Sürecin başından beri kulak verilen, tartışılan bir küresel aktör olarak Dünya Sağlık Örgütü, önemini korumuştur. Bu örgütün yürüttüğü en önemli kentsel proje olan “Sağlıklı Kentler” ağı ve bu ağa dahil olabilmek için tanımlanan kriterlerin sadece geçerli değil, artık zorunlu olduğu da anlaşılmıştır. Belediyelerin tümünün, bu ilkeleri öncelikleri arasına almaları gerekmektedir. Kaldı ki “sağlıklı kent” kurgusu sadece kelimenin ima ettiği gibi fiziksel düzenlemeleri içermemekte, bir o kadar önemli olmak üzere siyasal katılım süreç ve mekanizmalarını da önermektedir. Belediyeler tüm pandemi sürecinde pek çok önemli uygulama gerçekleştirmiş olsalar da

dayanışmacı ve demokratik bir dünyanın sadece kentin fiziksel kurgusu açısından değil, kaliteli bir kent yaşamı için de büyük önemi olduğu gerçeğini öncelemiş görünmemektedirler. Merkezi politik iktidarlar için daha da geçerli görünen bu yoruma binaen, yerel kamu, kendiliğinden aktive olan demokratik kanalları etkin kullanmakla kalmamalı, daha fazlası için toplumsal baskı yapılması yolları aranmalıdır.

Özgün, canlı, katılımcı bir kenttaşlık için mahalle ölçeği örgütlülükler mutlaka geliştirilmeli ve “sağlıklı kent” kriterleri olan: iyi kaliteli konutlar, temiz ve güvenilir bir fiziksel çevre ve uzun erimde sürdürülebilirliği güvence altına alınmış bir ekoloji sistemi; dayanışmanın gücüyle etkinleşmiş bir toplum ve halkın kendi yaşam, sağlık ve gönencini etkileyen kararlara katılım ve denetim şansının ve bilincinin verilmesi hususları, temel kriterler olarak öne alınmalıdır.

Extended Abstract

The Importance of The Neighborhood Scale in Local Health Services During the Pandemic and Leading Examples of Municipalities

*

Azize Serap Tunçer
ORCID: 0000-0001-8629-4828

Covid-19 has led to deep inquiries in urban people's perception of a healthy life, the working and social communication conditions, and especially towards urbanization management mechanisms. The fact that a large population, who have adapted to a global consumer society, had to learn about the phenomenon of epidemics in history and that the first condition of the dynamism of the world is still health, had a shocking effect. The fact that death is so egalitarian has once again revealed our belonging and solidarity. Lives based on mobility have suddenly had to be squeezed into fixed and local spaces. These concrete relations with the locality revealed the importance of the most basic level of service needs, and the vital value of basic health services such as water and sanitation, which are almost out of sight of familiarity, were sharply brought into focus. Local governments, as the new heroes created by all these conditions, have put health services before all other service areas. This questioning about the ties of belonging required the citizen to look at the local ties they were stuck in and the nearest neighborhood. Whereas the urban life before could revolve around home, workspace and weekend getaways without visiting the neighborhood, now had morphed into exploring the building, garden and community. Confirming the view that urbanization is "the symbol of the transformation of organic human and vital relations into synthetic relations" (Bookchin), the pre-existing disconnection has gained a conscious distance dimension due to the fear of viruses in modern neighborhoods. On the other hand, the reunion of people who are locked in their homes with their neighborhoods that are within "eye reach"; it was with the acceptance of the "social transpa-

rency of the neighborhood” both for fear and for pleasure. Municipalities organized photo contests to support this visibility, which is especially important in terms of emotional resilience during the pandemic period. The obligation to support the elderly and other needy members of the neighborhood who were confined to their homes with the curfew taught both their own human existence values and the value of other local ties. Undoubtedly, it is to defend the neighborhood, which is “a practical order whose function is to break the continuity between the most intimate (personal space of the dwelling) and the most unknown (the city as a whole)” (Certeau, Giard and Mayol), defending the street against the boulevards and highways. The recent elimination of neighborhoods, as areas where social spaces, neighborhood relations and daily life practices are easily built, through urban transformation, shatters the solidarity relations in these units, thus breaking their opposition. When viewed on the scale of Turkey, it should be noted that all affirmations about the “neighborhood criterion” have become null and void on the scale formed by the law numbered 6360 known as the “Whole City Law”. By defining the “district” scale of the city as “neighborhood”, all the propositions about the concept of a neighborhood have been invalidated. After the first days of the central government versus the local government services conflict in Turkey, which excluded the priorities of the epidemic, the lines were drawn and local governments were actively involved in the process. On the other hand, the speed and devastating effect of the epidemic pushed both people and local governments, which have become the most important management level, to new, original and effective methods. Hygiene measures, social supports, “home and neighborhood” oriented competitions, food services to quarantined neighborhoods and transportation to hospitals, urban spatial distance arrangements and many other services were carried out. Food services were provided by municipalities to neighborhoods under quarantine, shopping services were carried out with solidarity networks consisting of students and youth in these services, and food aid continued. In the distribution of food and hygiene parcels, the ‘Smart Route Planner’ application made by the Youth Software Development units of some municipalities was used. In some municipalities, drones have been used for disinfection as a pioneering practice. Some municipalities, in cooperation with the Neighborhood Committees, have launched the “Solidarity Market” to support the needs of citizens who were in difficulty during the fight against the

coronavirus epidemic. It is also important that the house and the neighborhood in which it is located are revealed in this way as an organizational scale. In addition to the fact that medium-sized cities during the pandemic period are "cities that offer the advantages of being away from the crowds, having the feeling of being a neighborhood and offering the advantages of accessibility in bad possibilities", the fact that social ties are stronger has shown that they have an advantage that can be expressed as social resilience. Emphasizing both the body-strengthening and distance-providing functions of walking or cycling, and thus indirectly the "neighborhood" and "neighbor-hood" phenomena; Regulations aimed at re-functioning and revitalizing these centers were put on the agenda. The most important slogan of these efforts has been the "15 Minute City". This practice, led by Paris, accepts the neighborhood as the basic unit. The Covid-19 era has questioned both the existence and accessibility of urban parks and green spaces, as well as the situation of equal distribution on the urban plane. The return to the "human" scale from a "motorized modernism" approach, in which access is based only on the concept of "transport", necessitated many spatial arrangements in succession. While some municipalities carry out distance education, others have chosen to temporarily stop the free internet (wi-fi) service offered in the parks in order to prevent community formations. In summary, the pandemic period served as a reminder of the importance of the neighborhood scale and emphasized the need to diversify and expand the pioneering service examples in local health services for the continuity of a healthy city. It has been understood that the criteria defined by the World Health Organization should be taken as basis in the creation of healthy urban conditions, and neighborhood scale organizations should be developed for a strong, cooperative society and a unique, lively and participatory urbanity as the assurance of a clean, reliable physical environment and a sustainable ecology system.

Kaynakça/References

- Anadolu Ajansı (2020. 20 Nisan). Sanatçı çiftten komşularına 'balkon' konseri. 23 Ekim 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/sanatci-cifttenkomsularina-balkon-konseri/1811279> adresinden erişildi.
- Aktaş, C. (2015). *Şehir tutulması*. İstanbul: İz.
- Amerikanın Sesi (2021. 03 Nisan). Pandemiye garajlar spor salonlarına dönüştü. 23 Ekim 2021 tarihinde <https://www.amerikaninsesi.com/a/pandemide-garajlar-spor-salonlarına-donustu/5839613.html> adresinden erişildi.

- Ankara Belediyesi (2020). Büyükşehir’den koronavirüsle etkin mücadele yöntemleri. 18 Eylül 2022 tarihinde <https://www.ankara.bel.tr/haberler/buyuksehir-den-koronavirusle-etkinmucadele-yontemleri> adresinden erişildi.
- Archdaily (2020. 12 October). Seoul City architectural ideas competition: Preparing for the post COVID-19 era. 18 Eylül 2022 tarihinde <https://www.archdaily.com/949088/seoul-city-architectural-ideas-competition-preparing-for-the-post-covid-19-era> adresinden erişildi.
- Bauman, Z. (2010). *Akışkan modern dünyadan 44 mektup*. P. Siral (Çev.). İstanbul: Habitus.
- Baysal, C.U. (2015). Kent ve yaşam hakkı. TMMOB Mimarlar Odası (Der.). *Yerel yönetimler kentleşme ve demokrasi içinde* (ss.128-130). Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- Benjamin, W. (2017). Paris XIX yüzyılın başkenti. E. Batur (Haz.) *Modernizmin serüveni (Bir temel metinler seçkisi 1840-1990)* içinde (ss.32-42). İstanbul: Sel.
- Berman, M. (1982). *All that is solid melts into air (The experience of modernity)*. NY: Simon and Shuster.
- Bookchin, M. (1989). *Remaking society*. Montreal: Black Rose Books.
- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz kentleşme (Yurttaşlığın yükselişi ve çöküşü)*. B. Özyalçın (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Certeau, M.D., Giard, L., Mayol, P. (2009). *Gündelik hayatın keşfi-2*. Ç. Eroğlu ve E. Ataçay (Çev.). Ankara: Dost.
- CNU (2021). Defining the 15-minute city. 23 Ekim 2021 tarihinde <https://www.cnu.org/publicsquare/2021/02/08/defining-15minutecity?fbclid=IwAR0aUJzfymqT3C87Xa0cp7JQkCfdFP0eYBmZeE8wdTHQjiRsJoRRXqXlcKE> adresinden erişildi.
- Çadırcı, M. (2011). *Tanzimat sürecinde Türkiye Anadolu kentleri*. T. Ercoşkun (Der.). Ankara: İmge.
- Diyarbakır Belediyesi (2020). Büyükşehir Belediyesi Evde Çekilen En İyi Fotoğrafları Ödüllendiriyor. 18 Eylül 2022 tarihinde <https://www.diyarbakir.bel.tr/haberler/1799-spor-daire.html> adresinden erişildi.
- Edirne Belediyesi (2020. 29 Mayıs). Belediyeden cemaate tek kullanımlık seccade. 18 Eylül 2022 tarihinde <https://www.edirne.bel.tr/icerik/belediyeden-cemaate-tek-kullanimlik-seccade> adresinden erişildi.
- Egetelgraf (2020). Çiğli’de drone ile dezenfekte başladı. 23 Ekim 2021 tarihinde <https://www.egetelgraf.com/cigli-de-drone-ile-dezenfekte-basladi?fbclid=IwAR3KkGyj34UTh3HI04OOcAbb0rsd8wKvXHtQ4mnmQacFnsR5XByPV1exDA> adresinden erişildi.
- Ekinci, O. (2009). *Uygurlukların izinde kentsever yazılar*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Ensarioğlu, S.A. (2021). COVID-19 salgını sonrasında yapılı çevrenin fiziksel ve kavramsal dönüşümü üzerine öngörüler. *İdealkent*. V.12. Covid-19 Özel Sayısı. ss.10-45.

- Enstitü İstanbul COVID19 Araştırmaları (2020). Dünya kentlerinde yerel yönetimlerin COVID-19 önlemleri. 01 Şubat 2020 tarihinde <https://enstitu.ibb.istanbul/covid19/yerel-yonetimler/> adresinden erişildi.
- Eurocities (2020). Parisians will live within a 15-minute radius. 23 Ekim 2021 tarihinde <https://eurocities.eu/latest/parisians-will-live-within-a-15-minute-radius/> adresinden erişildi.
- Euronews (2020). İtalya'da Messina Belediye Başkanı sokağa çıkanları drone ile kovaladı. 23 Ekim 2021 tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/03/31/video-italya-da-messina-belediye-baskan-sokaga-ckanlar-dronela-kovalad> adresinden erişildi.
- Evrensel (2020. 04 Nisan). Narkoz Grubu çatıda konser veriyor. 18 Eylül 2022 tarihinde <https://www.evrensel.net/haber/401352/narkoz-grubu-catida-konser-veriyor> adresinden erişildi.
- Fukuyama, F. (2009). *Büyük çözümler*. H. Kaya (Çev.). İstanbul: Profil.
- Gaste 24 (2021. 21 Ekim). İstanbul'da trafik kilitlendi! Yüzde 60'a çıktı. 18 Eylül 2022 tarihinde <https://www.gaste24.com/genel/istanbul-da-trafik-kilitlendi-yuzde-60-a-cikti-h164898.html> adresinden erişildi.
- Ginsborg, P. (2010). *Gündelik hayat politikaları*. M.Ö. Mengüşoğlu (Çev.). İstanbul: Açılım.
- Government.nl (2021). İzolasyon durumunda yardım ve destek (Hollanda Hükümeti Karantina Broşürü çevirisi). 18 Eylül 2022 tarihinde [file:///C:/Users/Pc/Downloads/220425-IsolatieFolder-Online-TU%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Pc/Downloads/220425-IsolatieFolder-Online-TU%20(1).pdf) adresinden erişildi.
- Habertürk (2020. 22 Ekim). HES kodu alma! HES kodu nedir, nasıl alınır? SMS e-devlet ile HES kodu sorgulama ekranı. 18 Eylül 2022 tarihinde <https://www.haberturk.com/hes-kodu-alma-hes-kodu-nedir-nasil-alinir-sms-e-devlet-ile-hes-kodu-sorgulama-ekrani-2841358> adresinden erişildi.
- Harding, A. (2017). *Toplumsal gücün tarihi*. J.S Davies & D.L. Imbroscio (Edt.) Kentel politika teorileri. E.Ş. Ataman (Çev.). İstanbul: Litera. s.s.61-80.
- Hürriyet Haber (2020. 20 Mart). Dronla hızlı ilaçlama. 18 Eylül 2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/dronla-hizli-ilaclama41474185> adresinden erişildi.
- Harvey, D. (2006). *Sosyal adalet ve şehir*. M.Moralı (Çev.). 2. Basım. İstanbul: Metis.
- Harvey, D. (2010). *Postmodernliğin durumu (Kültürel değişimin kökenleri)*. S. Savran (Çev.). 5. Basım. İstanbul: Metis.
- Helvetas (2020). Lessons from the frontline: Local governments in the time of COVID-19. 23 Ekim 2021 tarihinde <https://www.helvetas.org/en/switzerland/how-you-can-help/follow-us/blog/inclusive-systems/Local-governments-during-COVID-19> adresinden erişildi.
- İstanbul Belediyesi (2020). Bak, yakala, çek, paylaş! Evde kalanlar için İBB'den fotoğraf yarışması. 18 Eylül 2022 tarihinde <https://genclikspor.ibb.istanbul/bak->

- yakala-cek-paylas-evde-kalanlar-icin-ibdden-fotograf-yarismasi/ adresinden erişildi.
- İstanbul Gündemi (2020. 29 Mart). Tuzla Belediyesi'nden 'Evdeki Kare' Fotoğraf Yarışması. 18 Eylül 2022 tarihinde https://istanbulgundemi.net/haber/tuzla_belediyesinden_evdeki_kare_fotograf_yarismasi-16022.html adresinden erişildi.
- Jacobs, J. (2022). *Büyük Amerikan şehirlerinin ölümü ve yaşamı*. B.O. Doğan (Çev.). 4. Basım. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kayseri Belediyesi (2020). Büyükşehir ile kesintisiz uzaktan eğitim. 23 Ekim 2021 tarihinde <https://www.kayseri.bel.tr/haberler/buyuksehir-ile-kesintisiz-uzaktan-egitim> adresinden erişildi.
- Kılıçbay, M.A. (1996). *Felsefesiz sanat oyunsuz tarih*. Ankara: İmge.
- Koca, A. ve Tural, O. (2021). Covid 19 salgını sürecinde değişen dinamikler üzerinden yeni kamusal alan olasılıkları. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*. 11/2. s.s.360-377.
- Kocaeli Belediyesi (2020). Kılavuz gençlerden koli dağıtımına gönüllü destek. 23 Ekim 2021 tarihinde <https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/genclik/16/kilavuz-genclerden-koli-dagitimina-gonullu-de/36157> adresinden erişildi.
- Kuban, D. (2017). *Batı'ya göçün sanatsal evreleri*. 4. Baskı. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Laborit, H. (1990). *İnsan ve kent*. B. Onaran (Çev.). İstanbul: Payel.
- Lefebvre, H. (2010). *Gündelik hayatın eleştirisi II (Gündelik hayat sosyolojisinin temelleri)*. I. Ergüden (Çev.). 2.Baskı. İstanbul: Sel.
- Marmara Gazetesi (2020). 150 bin adet tek kullanımlık seccade dağıtılacak. 23 Ekim 2021 tarihinde <http://www.marmaragazetesi.com/camiler-hazirlaniyor-150-bin-adet-tek-kullanimlik-seccade-dagitilacak-502977h.htm> adresinden erişildi.
- Mersin Belediyesi (2020. 31 Mart). Büyükşehir, Koronavirüs Sürecinde Sosyal Medya Üzerinden "Evde Egzersiz Programı" Sunuyor. 23 Ekim 2021 tarihinde <https://www.mersin.bel.tr/haber/buyuksehir-koronavirus-surecinde-sosyal-medya-uzerinden-evde-egzersiz-programi-sunuyor> adresinden erişildi.
- Sancar, S. (2008). Yerelde kadın sorunu. *Memleket Dergisi*. 3/33. 59-71.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve kültür*. T. Birkan (Çev.). İstanbul: Metis.
- Tanpınar, A.H. (2011). *Beş şehir*. 28. Baskı. İstanbul: Dergah.
- TRT Haber (2020. 27 Kasım). Pandemi günlerinde her yaşa uygun egzersiz tavsiyeleri. 18 Eylül 2022 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/saglik/pandemi-gunlerinde-her-yasa-uygun-egzersiz-tavsiyeleri-534454.html> adresinden erişildi.
- Tunçer, A.S. (2006). Sağlık uygulamalarında yerel politikalar ve kentsel sağlık. *Gazi İİBF Dergisi*. 8/2. 219-240.
- Tunçer, A.S. (2020). Koronavirüs döneminde dijital devlet uygulamaları. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi (KAYTEK)*. 2/2. 34-56.

- Tunçer, A.S. (2021). *Salgın sürecinde dünyada ve Türkiye’de belediye uygulamaları*. Ankara: TBB Yayını.
- Tunçer, A.S. (2022). *Salgına dirençli kent için sosyal dirençlilik (Çankırı ili örneği)*. Ankara: Astana.
- Vincent, D. (2016). *Mahremiyet (Kısa bir tarih)*. D.C. Başaraner (Çev.). Ankara: Epos.
- Yenimahalle Belediyesi (2020). Yenimahalle’de Corona Önlemleri Devam Ediyor. 23.10.2021 tarihinde <http://www.yenimahalle.bel.tr/HaberYazdir/50205> adresinden erişildi.
- Youtube (2020). Italian Mayor Uses Drones To Tell People To Stay Home Under Coronavirus Lockdown. 23.10.2021 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=7xmCW6R4Q4s> adresinden erişildi.
- Youtube (2022). Demos Kosova Youtube Kanalı. 18.09.2022 tarihinde <https://www.youtube.com/channel/UC9BY9VCqotevi1RuU9Elejw/discussion> adresinden erişildi.
- Yörükan, T. (2012). *Sosyolojik ve Sosyal Psikolojik Görüş Açısıyla Şehir, Konut ve Mahremiyet*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- 16 Haber (2020. 14 Temmuz). Korona dönemi selalar durduruldu! 18.09.2022 tarihinde <https://www.16haber.com/genel/korona-donemi-selalar-durduruldu-h7163.html> adresinden erişildi